

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 2

43. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3768/2
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 199/2

Editör

Dr. Soner ATEŞOĞULLARI

16-20 Ekim 2023 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-5864-4
ISBN: 978-975-17-5868-2

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafi

Efes Kazısı, Domitian Meydanı, sürahi ve bardaklar ile Depolama Alanı (© ÖAW/ÖAI).

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Soner ATEŞOĞULLARI tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Ankara 2024

Mehmet ÖNAL, İsa AZAK, Sibel AVSEREN, İsmail ASLAN HARRAN 2022 YILI ÇALIŞMALARI.....	195
Mehmet ÖZHANLI, Ali GÜNDOĞAN, Samet KOÇAK, Habibe UĞUZ PISIDIAANTIOKEIAANTİK KENTİ 2022 YILI ÇALIŞMALARI.....	215
Mehmet SAĞIR, Sibel ÖNAL, Berkay YAŞAR, Seçil SAĞIR, Derya SİLİBOLATLAZ BAYKARA, Öznur GÜLHAN, Ayşegül ÖZDEMİR BAŞARAN, Ece Eren KURAL 2022 YILI CEBİRLİ KAZISI.....	231
Mehmet YAVUZ, Levent ALNIAK, Temel SAĞLAM, Emel YILDIZ TRABZON İÇKALE (YUKARI HİSAR) KAZISI 2022 YILI KAZI SONUÇLARI.....	241
Eşref ERBİL, Gizem KARTAL, Engin Koray SARIOĞLU, Metin KARTAL KIZILİN KAZILARI (V) 2022 SEZONU.....	261
Muhammet ARSLAN ANİ ÖREN YERİ KAZISI 2022 YILI ÇALIŞMALARI.....	275
Murat TÜRKTEKİ, Deniz SARI, Yılmaz Selim ERDAL, Sinem TÜRKTEKİ, Can Yumni GÜNDEM, Yusuf TUNA, Meliha Melis KORUYUCU, Demet DELİBAŞ, Osman DENGİZ KÜLLÜOBA KAZISI 2022 YILI ÇALIŞMALARI.....	295
Musa KADIOĞLU, Özlem VAPUR, Mantha ZARMAKOUPI, Gökem YENİCE, Selin GÜLGÖNÜL BOZOĞLAN, Şeyda DOSTI 2022 YILI TEOS ÇALIŞMALARI (13. SEZON).....	311
Mustafa BEYAZIT, Meryem CANSEVEN, Başaran Doğu GÖKTÜRK, Yusuf BAŞTÜRK, Düriye BEYAZ, Emrah MADEN KALE-İ TAVAS (TABAE ANTİK KENTİ) ÖREN YERİ VE KAVAKLIPINAR MEVKİİ KALE-İ TAVAS MEZARLIĞI KAZILARI 2022 ÇALIŞMALARI.....	329
Mustafa Kemal ŞAHİN, Ali Rıza BİLGİN 2022 YILI KALEHİSAR ÖREN YERİ ARKEOLOJİK KAZI ÇALIŞMALARI.....	341
Mustafa ŞAHİN, KLAROS 2022, Cengiz TOPAL, Onur ZUNAL, Melis TATLI, Bahar BABACAN, Şerife Eda ALTIPARMAK, Hakan AYCAN İZNİK GÖLÜ BAZİLİKAL KİLİSESİ SUALTI KAZILARI - 2022.....	353

İZNİK GÖLÜ BAZİLİKAL KİLİSESİ SUALTI KAZILARI - 2022

Mustafa ŞAHİN*

Bursa ili, İznik ilçesi, İznik Gölü'nde yer alan Bazilikal Kilise Kalıntıları'nda 2016 yılından başlayarak İznik Müzesi Müdürlüğü başkanlığında sürdürülmekte olan kazılar¹, 2022 yılından başlayarak Cumhurbaşkanlığı Kararnameli kazılar statüsüne dahil olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığının izni² ile 2022 sezonunda da sualtı kazılarına devam edilmiştir³.

Çalışma ekibinde yer alan Ankara Üniversitesi, Jeofizik Mühendisliği öğretim üyesi Doç. Dr. İrfan Akca ve ekibi⁴, TÜBİTAK tarafından desteklenen “İznik Gölü'ndeki Batık Arkeolojik Yapıların Jeofizik Yöntemlerle Araştırılması” başlıklı ve “122Y040” numaralı proje kapsamında sediment altında bulunan olası mimari kalıntıları tespit etmek amacıyla jeofizik incelemelerde bulunmaya başlamışlardır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Murat Cura ve öğrencisi İlayda Gemalmaz koruma ve küçük buluntu restorasyonunda ekibimizde yer almışlardır.

Sualtı Kazıları

2022 yılı kazı çalışmaları S12A açmasında 1x1 m boyutlarında küçültülmüş sondajda başlatılmıştır. “KBS” adını alan bu yeni açmadaki kısa süreli kazı çalışmalarında birçok çivi,

* Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle-Bursa/TÜRKİYE, E-posta: mustafasahin@uludag.edu.tr

1 2016 – 2021 yılları arasında kazı başkanlığını üstlenen İznik Müze Müdürlüğü ve uzmanlarına içtenlikle teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

2 Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 26.07.2022 tarih ve E-77734899-160.01.01-2738012 sayılı izin yazısı.

3 2022 sezonunda da kazı ekibinin gıda ve araç ihtiyacı Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından karşılanmıştır. Desteklerinden dolayı Belediye Başkanı Sayın Alınur Aktaş'a çok teşekkür ederiz. Katkılarından dolayı ayrıca Bursa Uludağ Üniversitesi adına Rektör Prof. Dr. Ahmet Saim Kılavuz'a minnettarız.

Bakanlık adına temsilci olarak aramıza katılan Side Müzesi Müdürlüğü uzmanı Sayın Cihan Salman'a ekip ile uyum içerisinde çalışmasından dolayı teşekkür ederim. Kazı Başkan Yardımcısı olarak ekipte yer alan Doç. Dr. Ahmet Bilir ve Dr. Öğr. Üyesi Ayben Kayın'a destek ve katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

2022 yılı kazı sezonunda çalışma ekibinde; arkeolog olarak doktora öğrencimiz Süha Cura (photo-shop), yüksek lisans öğrencilerim Merve Kurtbayram (taş eserlerin değerlendirilmesi), Şükrü Can Karaca (metal eserlerin değerlendirilmesi) ve Özgür Ulaş (fotoğraflar) yer almıştır. Aynı zamanda arkeolog olarak Rümeysa Keser, Ülkü Saydan (seramik çizimi), Yağmur Yapıcı (seramik çizimi), Tansel Cuci (seramik çizimi) ile sanat tarihçiler Ecem İrmak (sikkelerin değerlendirilmesi) ve Feray Demirata ekipte yer almıştır. Bununla birlikte lisans öğrencileri Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Aslı Tunçay (cam ve diğer eserlerin değerlendirilmesi), Gül Ceren Akbulut, Eren Yılmaz, Cihangir Çelebi, Ahmet Can Yılmaz, Meryem Betül Özyolcu; Ankara Üniversitesi Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Bölümünden Doğa Algül, Irmak Söğütçük, Hasan Basri Büyük; Yıldız Teknik Üniversitesi Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Bölümünden Eren Mutlu ile ön lisans öğrencileri Bursa Uludağ Üniversitesi Seramik ve Cam Tasarımı Bölümünden Canan Sarı Özçelik ve Giresun Üniversitesi Mimari Restorasyon Bölümünden Sezen Sertel bu sezon bizimle çalışmışlardır. Uyumlu ve özverili çalışmalarından dolayı tüm çalışma ekibine teşekkürü borç bilirim.

4 İrem Baysal, S. Sertaç Lallı ve Bengisu Akdeniz.

çukur sikke ve seramik parçaları ele geçmiştir. Güneybatı köşede yer alan *lento* taşıyan blok üzerindeki derin çatlakların tespit edilmesi, açmanın güney duvarında kullanılan devşirme taşlardan birisinin açma içine düşmesi üzerine, S12A açmasında gerekli güvenlik önlemleri alınmadan kazılara devam edilmesinin risk oluşturacağı değerlendirilerek kazılara yine *atrium* içerisinde S12A'nın girişinde devam edilmesine karar verilmiştir. S12A açmasının batısına 1,5x2 m ölçülerinde oluşturulan yeni kazı alanı "S12B" olarak isimlendirilmiştir (Resim: 1). 02.08.2022-10.10.2022 tarihleri arasında yapılan sualtı kazılarında "U" formlu yapının girişinin bulunması ve "U" formlu yapının içinde olduğu gibi dışında da gömülerek terk edilmenin olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

S12B olarak adlandırılan yeni açmada kazı çalışmaları yüzey taşlarının toplanması ile başlamıştır. Kazılar, göl yüzeyinin eğiminden ötürü açmanın batı yarısında başlamış, bu alanda doğu seviye ile zemin eşitlenene kadar devam ettirilmiştir. İlk seviyede ağırlıkla büyük boyutlu kiremit parçaları ve moloz taşlar yer almaktadır. Bu moloz taşlardan aynı aksta bulunanların *atrium* bölümünün dış beden duvarı olma olasılığı üzerinde durularak, S12B batıya doğru genişletilmiştir. Batı yönüne doğru her genişlemede çoğunlukla açmanın doğusuyla eşitleme yapılmış, batı kesitte kuzey-güney doğrultulu seviye inilmiştir.

Çalışmaların ilerleyen günlerinde açığa çıkan işlenmiş bir ahşap parçasının, açmanın batı sınırından yaklaşık 80 cm daha dışarda olduğu saptandığından, açma sınırı 1 m daha genişletilerek çalışmalara devam edilmiştir. Böylece S12B-GA açması ölçüleri de 3,5x1,5 m olmuştur (Resim: 2). Çalışmalar basamak şeklindeki batı kesitte yoğunlaştırılmıştır. Göl tabanında dalgalardan kaynaklanan akıntı kazılar önündeki en büyük engel olma özelliğini devam ettirmiştir.

S12B ve S12B-GA açmasında yürütülen çalışmalarda çok sayıda seramik, sikke, metal, cam parçası ve taş eserlerin yanı sıra büyüklü küçüklü ahşap parçaları ele geçmiştir. Bu basamak şeklindeki seviye inme çalışmasına göre, ahşap parçanın göl yüzeyinden yaklaşık 35 cm derinlikte bulunduğu görülmüştür (Resim: 3). Ahşap parçanın yanında, yüzeyden 20-35 santimetrelik derinlikte yürütülen seviye inme çalışmalarında, üzerindeki yazıttan Aziz Nikolaos'a ait olduğu anlaşılan bir kolye ucu bulunmuştur (Resim: 4).

2022 yılı kazı sezonunda, ATR S12A (KBS), ATR S12B ve ATR S12B-GA numaralı açmalarda yapılan sualtı kazı çalışmalarında toplam 52 adet sikke ele geçmiştir. Sikkelerden 25 tanesi çukur sikkedir (*scyphate*). Tarihlendirilebilen sikkelerden en erkeni Roma İmparatoru Honorius'a (MS 393-395) ait sikkedir (Resim: 5)⁵. En geç tarihli olan ise III. Ioannes Doukas Vatatzes (MS 1221-1254) Dönemi'ndendir (Resim: 6)⁶. 18 sikkeden 10 tanesi I. Theodoros

5 *Æ*, 16 mm çapında, 1,92 gr. Öy. Sağ profilden inci diademli, *paludamentum*lu Honorius büstü. *DNH[ONORI]/[VSPFAVG]*. Ay. Solda ayakta Honorius sol elinde kalkan sağ elinde mızrak tutmakta karşısında Victory sağ elinde taç tutmakta: *[VIRTVS]/[EXERCITI]*. Ayrıca bkz. REF: RIC X, 61.

6 *Æ*, 25 mm çapında, 1,48 gr. Öy. *Nimbus*lu Aziz Theodoros'un yarım boy cepheden sakallı, tunik ve zırh giyimli, sağ elinde kılıç, sol elinde ise kalkan ile: *[OATI] OC ΘCOΔ[□POC]*. Ay. Tam boy imparator, *stemma*, *divitisi-on*, mücevher süslü basit formda *loros* ve *sagion* giyimli, sağ elinde *labarum* asa, sol elinde ise üzerinde Patrik

Komnenos-Laskaris Dönemi'ndendir (1205/8-1221). Ele geçirilen 52 sikkeden 9 adedi etkili aşınma nedeniyle tam olarak tarihlendirilemese de çukur sikke (*scyphate*) olmasından dolayı 11.-13. yüzyıla ait oldukları düşünülmektedir. I. Theodoros Komnenos sikkeleri (MS 1205/8-1221), U şeklindeki yapının 13. yüzyılın ilk yarısında faal olarak kullanıldığına işaret etmesi açısından kayda değerdir. Sikke buluntularının geniş bir zaman aralığına yayılması alanda hala stratigrafiden bahsedemeyeceğimize işaret etmektedir.

2022 yılı kazı sezonunda yaklaşık 700 adet amorf seramik parçası ele geçmiştir. Bu parçalardan 249 tanesi değerlendirilmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan seramiklerden 138 tanesinin çizimleri yapılarak kataloglanmıştır. Seramik parçaları içerisinde gri hamurlu Helenistik Dönem (Resim: 7), *Kırım Ware* grubu (Resim: 8), kırmızı astarlı Roma Dönemi (Resim: 9) ve Bizans Dönemi'ne dağılmaktadır (Resim: 10). Yani seramikler arasında da homojen bir grup ve stratigrafi söz konusu değildir.

U- Şeklinde Mekânın Girişinde Koruma ve Güçlendirme Çalışmaları

S12A açmasının güneybatı köşesinde yer alan, kapı *lentosu* olarak düşündüğümüz blok taşın altında yer alan blokta derin çatlaklar tespit edilmiştir (Resim: 11-12). Genişliği 90 cm, uzunluğu 110 cm olan blokta, heyet üyemiz restoratör Murat Cura öncülüğünde oluşturulan bir ekip ile sualtında koruma ve restorasyon çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaya başlamadan önce ilk olarak taşın ölçülerine göre çelik kelepçenin üretilmesini sağlayacak bir proje hazırlanmıştır. Proje doğrultusunda hazırlanan çelik kelepçelerden ilki doğu cephesine takılarak çalışmalara başlanmıştır (Resim: 13). Daha sonra batı kısmındaki parçanın takılması planlanmış ancak taş ile güney duvar arasında kalan alana biriken taşların buna izin vermesi sebebiyle, bu kısımda taş temizliği yapılmıştır. Taş temizliğinin ardından iki blok taşın arasına kamalar yerleştirilip duruş stabil hale getirilmiştir. Sonrasında kelepçenin çatlak taşı çevreleyecek şekilde montajına devam edilmiştir (Resim: 14). Bu iki ayrı parçayı kuzey ve güney cephelerinden birleştirecek parçalardan birinin 10 cm kısa geldiği anlaşıncı, parçanın uzatılması için parça eklenmiştir. Son olarak kuzey cephe duvarından güç alacak şekilde bir profil demir uzatılarak taşın salınması tamamen engellenmiştir. Böylelikle sualtında bir taş bloğun güçlendirilmesi konusunda ülkemizde ilk defa bir müdahale girişiminde bulunulmuştur (Resim: 15). Önümüzdeki sezon uygun harçla çatlağın doldurulması konusunda çalışmalara başlanacaktır.

haçı bulunan *globus* taşır. Sağda yıldız (*asteriskos*). Magnesia darbı. Ayrıca bkz. DOC 4/2, 506, Plate XXXIII, 50a-50c.

EKLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3

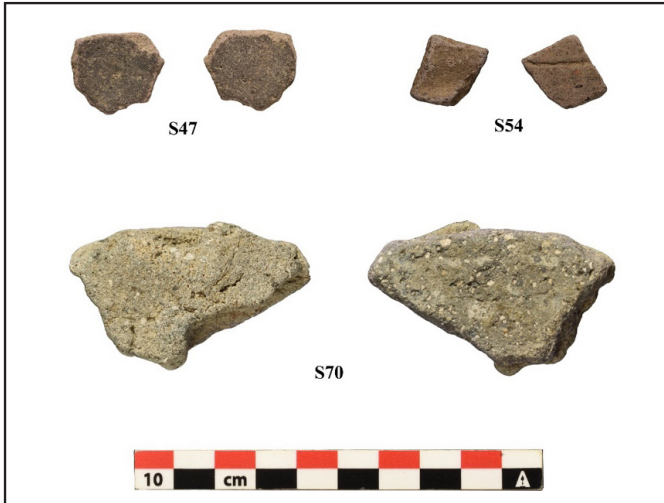
Resim 4

Resim 5

Resim 6

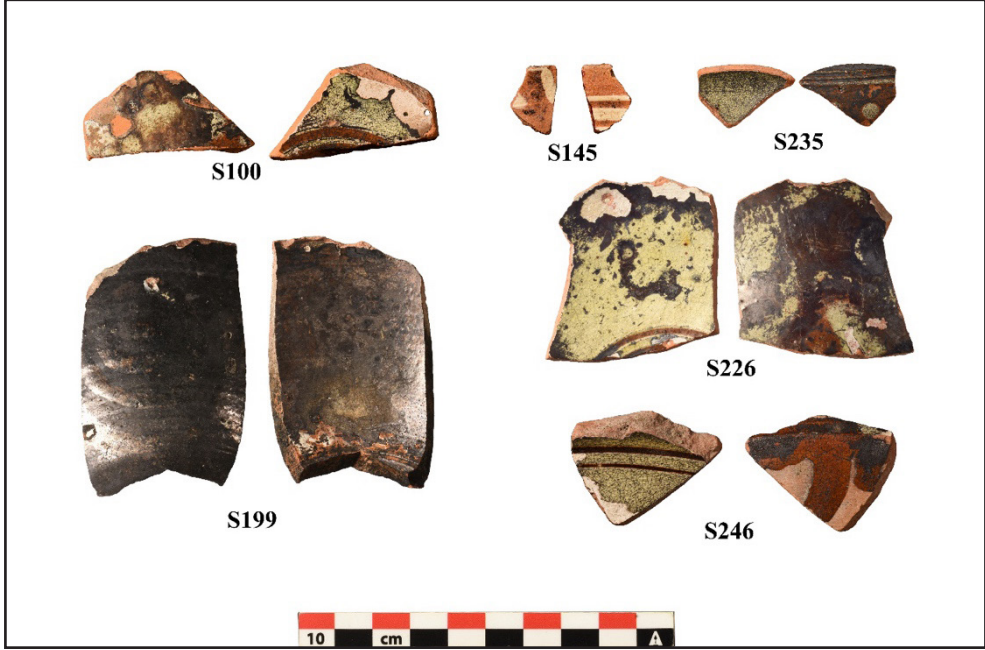
Resim 7

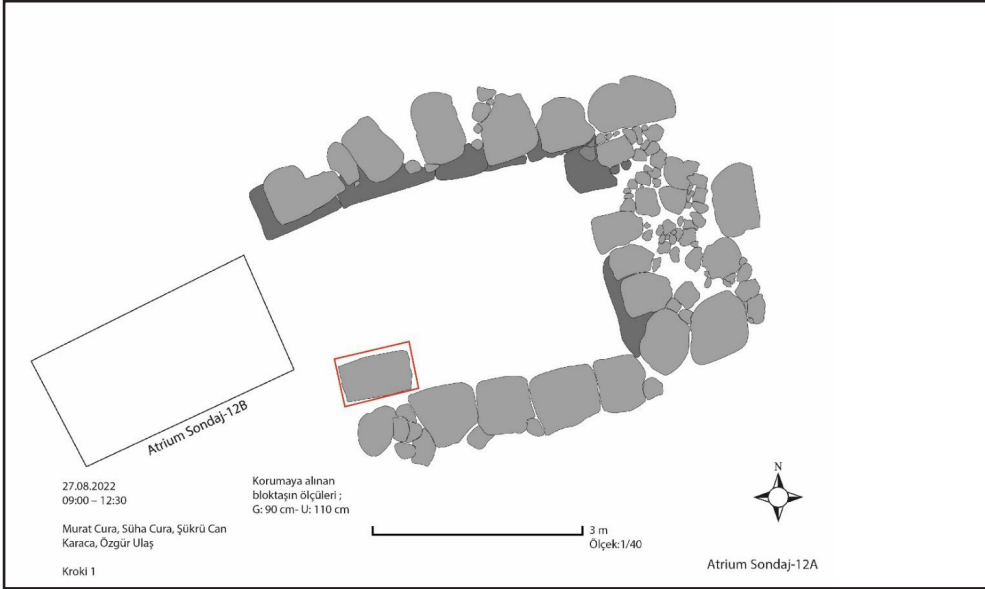
Resim 8

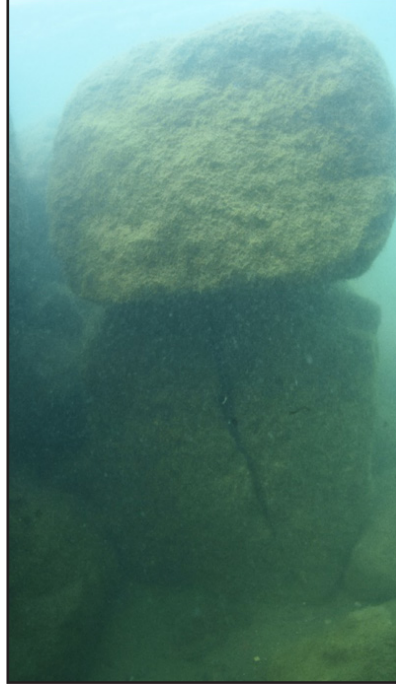
Resim 9

Resim 10

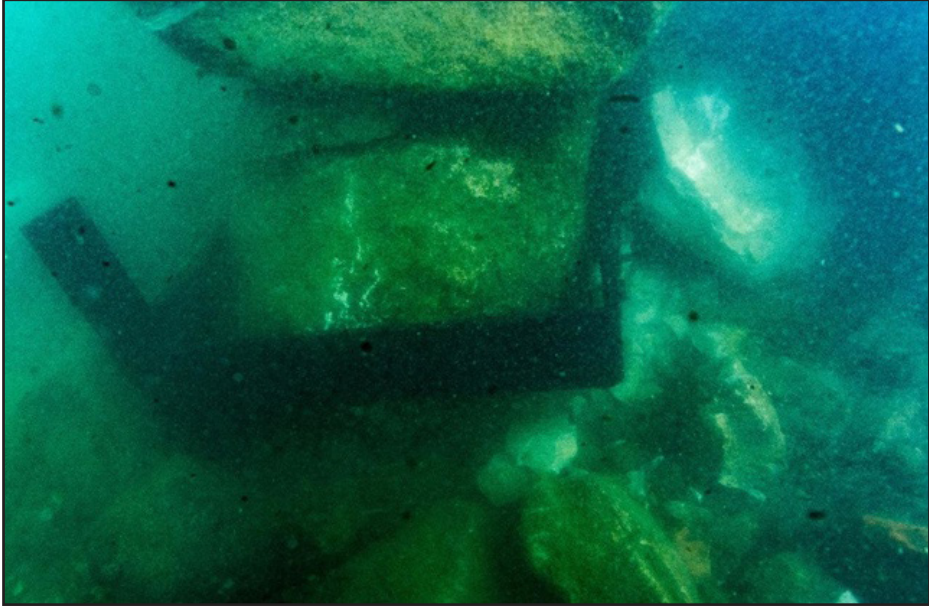
Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15